

Фоменко А. Є.,

кандидат юридичних наук,

ректор

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ДОСВІД КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ ГРУЗІЇ

Анотація. Актуальність статті полягає в тому, що з утворенням в Україні Національної поліції рівень довіри до цього правоохоронного органу суттєво зріс. Водночас для того, щоб зберегти названу тенденцію, важливо демонструвати ефективну роботу, що проявляється у зменшенні рівня злочинності. Для досягнення подібної динаміки важливо проаналізувати досвід кримінологічної діяльності поліції інших країн із метою переймання найпрогресивніших ідей. Метою статті є дослідження досвіду кримінологічної діяльності поліції Грузії. Встановлено, що кримінологічна діяльність займає одне із центральних місць у роботі поліції Грузії. На основі аналізу положень Закону Грузії «Про поліцію» зроблено висновок про те, що діяльність цього правоохоронного органу зорієнтована на профілактику злочинів та адміністративних правопорушень. Саме ефективна реалізація даного напрямку діяльності призвела до того, що сьогодні поліція Грузії має найвищий показник довіри населення серед держав колишнього СРСР – близько 80%. Крім того, подібні заходи призвели до суттєвого зменшення рівня злочинності. З'ясовано, що дільничні інспектори виконують всю роботу, пов'язану із забезпеченням громадського порядку на території обслуговування. Вони розглядають заяви та скарги, що надходять від громадян із приводу порушення громадського порядку, вирішують конфліктні ситуації, сімейні конфлікти. Разом із тим вони виконують функції, що властиві детективам, у разі вчинення на їх території нетяжких злочинів як в умовах очевидності, так і неочевидні, користуючись правами на проведення процесуальних дій та оперативно-розшукових заходів. У вечірній та нічний час дільничні інспектори зобов'язані здійснювати обходи закріпленої за ними території, попереджувати правопорушення, проводити профілактичні заходи. Досвід кримінологічної діяльності поліції Грузії демонструє, що для ефективної боротьби зі злочинністю важливо не тільки своєчасно розкривати кримінальні правопорушення, які вже вчинені, але і бути завжди на крок попереду – вживати такі заходи, які якщо не повністю унеможливляють, то принаймні суттєво знижують можливість вчинення нових злочинів або кримінальних проступків.

Ключові слова: кримінологія, поліція, запобігання злочинності, поліцейська діяльність, кримінологічна діяльність, профілактична діяльність.

Актуальність теми. З утворенням в Україні Національної поліції рівень довіри до цього правоохоронного органу суттєво зріс. Водночас для того, щоб зберегти названу тенденцію, важливо демонструвати ефективну роботу, що проявляється у зменшенні рівня злочинності. Для досягнення подібної динаміки важливо проаналізувати досвід кримінологічної діяльності поліції інших країн із метою переймання найпрогресивніших ідей.

Стан дослідження. Варто вказати, що питанню кримінологічної діяльності поліції приділялася й приділяється чимала увага у працях таких вітчизняних вчених, таких як С.В. Бабанін, А.М. Бабенко, О.М. Бандурка, А.Б. Блага, В.С. Батиргарєєва, В.М. Бесчастний, Є.М. Блажівський, І.Г. Богатирьов, В.І. Борисов, Р.С. Веприцький, М.Г. Вербенський, В.В. Голіна, Б.М. Головкін, В.К. Гришук, Л.М. Давиденко, Ю.Б. Данильченко, С.Ф. Денисов, Т.А. Денисова, О.М. Джужа, В.М. Дрьомін, В.П. Ємельянов, О.О. Житний, А.П. Закалюк, А.Ф. Зелінський, О.С. Ішук, О.Г. Кальман, А.В. Коваленко, Т.В. Корнякова, О.Г. Колб, О.М. Костенко, І.М. Копотун, О.М. Литвак, О.М. Литвинов, О.А. Мартиненко, В.О. Меркулова, В.А. Мисливий, С.А. Мозоль, А.А. Музика, Ю.В. Нікітін, Ю.В. Орлов, Н.А. Орловська, В.М. Попович, В.В. Сокурєнко, В.А. Тимошенко, В.П. Тихий, В.М. Трубников, В.О. Туляков, П.Л. Фріс, В.Б. Харченко, О.М. Храмцов, П.В. Хряпінський, В.В. Шаблистий, В.І. Шакур, О.С. Шеремет, О.Ю. Шостко, О.О. Юхно, Н.М. Ярмиш та ін. Водночас досвід кримінологічної діяльності поліції інших держав (зокрема, Грузії) розглядався поверхнево.

Метою статті є дослідження досвіду кримінологічної діяльності поліції Грузії.

Виклад основного матеріалу. Дослідження зарубіжного досвіду може дозволити відкрити нові напрями кримінологічної діяльності поліції, ефективні в контексті протидії вчиненню кримінальним правопорушенням. Крім того, такий аналіз потенційно дозволить виявити певні помилки, які були допущені іншими державами у цій сфері, які доречно врахувати у вітчизняних реаліях.

Розглянемо кримінологічну діяльність поліції такої пострадянської держави, як Грузія. Як і Україна, Грузія здобула незалежність у 1991 році (9 квітня). Перед молодією державою постали схожі локальні та глобальні проблеми, у тому числі пов'язані з стрімким ростом злочинності. Ба більше, історія сучасної Грузії має цілий ряд спільних рис із Україною (курс на євроінтеграцію та бажання вступити в НАТО, прагнення до демократії, кровопролитні бої за власну незалежність тощо).

У своїх дослідженнях Л. Буракова наголошує на тому, що правоохоронні структури Грузії вважалися одним із найбільш корумпованих елементів, а в 1990-х роках вони виявилися деморалізованими в результаті збройних конфліктів, різкого падіння дисципліни, повторюваних корупційних амністій та розгулу злочинності й корупції [1, с. 60].

Подібна ситуація тривала більше десяти років, аж поки у 2003 році не призвела до масових протестів, які переросли в Революцію троянд. Революція стала потужним поштовхом для перетворень у державі, які охопили і правоохоронні органи. Так, у країні було реформовано міністерство внутрішніх справ та створено поліцію.

Реформа МВС Грузії вважається чи не найбільш успішною на пострадянському просторі. Основними структурними підрозділами МВС стали патрульна служба та кримінальна поліція [2].

Зрозуміло, що в контексті такої успішності особливо цікавим виглядає досвід поліції цієї країни в питанні профілактики та попередження злочинності.

Довготривалі процеси реформування правоохоронної системи в Грузії дали свої результати: поліція Грузії має найвищий показник довіри населення серед пострадянських країн – майже 80% [3, с. 196].

Стрімкий прогрес у показниках роботи поліції не міг не вплинути на громадську думку, що і вилилося в майже повній довірі населення цьому правоохоронному органу.

Додамо, що такий показник довіри є високим не тільки для країн, що входили до складу СРСР, але і для багатьох країн Європи та Північної Америки.

Якісне законодавство та новий підхід у боротьбі зі злочинністю призвів до того, що нова поліція відразу ж стала символом реформ нової влади. Реформа поліції підкріпила мандат довіри влади й надала сили та упевненості для впровадження інших реформ. Коли виявилось, що Грузія може мати гарну поліцію, а коштів, що надавалися, якщо їх не розкрадати, досить для поліпшення ситуації, то стало очевидним, що вирішення й інших проблем можливе й неминуче [1, с. 66].

Таким чином, дослідження досвіду Грузії набуває особливої уваги, адже за допомогою якісно нового підходу кримінологічна діяльність стала набагато ефективнішою. Окрім названих вище показників довіри населення, дану думку прямо підтверджують і статистичні дані: з 2006 року кількість особливо тяжких злочинів знизилась на 37%, збройних пограбувань стало менше на 78%, кількість умисних вбивств скоротилася на 40%, угон транспортних засобів став доволі рідким злочином [4].

Отже, проаналізуємо досвід кримінологічної діяльності поліції Грузії. Для цього розглянемо не тільки наявні програми та результати досліджень, але і законодавчі положення, що стосуються такої діяльності.

Як зазначає І.В. Фільштейн, Грузія відмовилася від поділу на процесуальну діяльність, яку проводили слідчі, та оперативно-розшукову діяльність, яку здійснювали оперативно уповноважені (інспектори) певних оперативних підрозділів (розшуку, БЕЗ тощо). На західний зразок введені посади детективів, які здійснюють як процесуальну, так і оперативно-розшукову діяльність, здійснюють роботу з розкриття та розслідування тяжких та особливо тяжких злочинів. При цьому з них не знімається питання профілактики злочинів, а тому у вечірній та нічний час разом із дільничними інспекторами поліції вони здійснюють обходи території обслуговування, що суттєво збільшує навантаження на них [5, с. 156].

Звісно, подібні додаткові навантаження забирають чимало сил та часу у правоохоронців, проте в контексті профілактики та попередження злочинності вони відіграють чималу роль: потенційний кримінальний правопорушник помічає постійну присутність поліцейських та боїться бути викритим та схопленим під час вчинення злочину або кримінального проступку. Такий страх утримує особу від вчинення кримінального правопорушення.

Дільничні інспектори виконують всю роботу, пов'язану із забезпеченням громадського порядку на території обслуговування. Вони розглядають заяви та скарги, що надходять від

громадян із приводу порушення громадського порядку, вирішують конфліктні ситуації, сімейні конфлікти. Разом із тим вони виконують функції, що властиві детективам, в разі вчинення на їх території нетяжких злочинів, як в умовах очевидності, так і неочевидні, користуючись правами на проведення процесуальних дій та оперативно-розшукових заходів. У вечірній та нічний час дільничні інспектори зобов'язані здійснювати обходи закріпленої за ними території, попереджувати правопорушення, проводити профілактичні заходи. За відповідним графіком вони також виконують функції «оперативного чергового» підрозділу у зв'язку з тим, що чергові частини були ліквідовані в 2007 році [5, с. 156].

Таким чином, дільничні інспектори поліції Грузії відіграють важливу роль у питанні попередження та профілактики злочинності. Нічні та вечірні обходи дозволяють оперативно виявляти та усувати причини та умови злочинності. Крім того, постійний контакт з населенням, що проживає на території його обслуговування, дозволяє виявляти осіб, схильних до вчинення кримінальних правопорушень.

Зауважимо, що сьогодні діяльність поліції Грузії регулюється Законом від 04 жовтня 2013 року № 1444-Іс «Про поліцію». У ст. 3 цього нормативно-правового акта зазначається, що поліція Грузії – система правоохоронних установ, які здійснюють виконавчу владу та входять до системи Міністерства, яка в межах повноважень, наданих законодавством Грузії, проводить превентивні заходи та заходи реагування на правопорушення з метою дотримання публічної безпеки та порядку.

Із самого визначення випливає, що одним із головних напрямків роботи поліції цієї країни є попередження злочинності. Зауважимо, що дана діяльність визначається домінуючою в роботі поліції багатьох європейських країн (наприклад, в діяльності поліції Румунії, Угорщини тощо). Без сумніву, її реалізація можлива лише в разі наявності відповідних законодавчих положень та ефективного втілення їх у життя.

Думається, для того, аби визначитись з роллю поліції Грузії в питанні запобігання та профілактики злочинності та встановити можливості, які надає законодавець цьому правоохоронному органу в означеному напрямку діяльності, доречно проаналізувати функції поліції, які задекларовані в Законі «Про поліцію». Зокрема, ст. 16 глави III «Функції та повноваження поліції» передбачає, що основною функцією поліції є попередження загроз у цілях публічної безпеки та правопорядку [6].

Запропоновані положення вчергове демонструють якісно новий вектор, якого у своїй діяльності має дотримуватись поліція. Дійсно, для ефективної боротьби зі злочинністю важливо не тільки своєчасно розкривати кримінальні правопорушення, які вже вчинені, але і бути завжди на крок попереду – вживати такі заходи, які якщо не повністю унеможливають, то принаймні суттєво знижують можливості вчинення нових злочинів або кримінальних проступків.

Крім попередження загроз у цілях публічної безпеки та правопорядку, до функцій поліції Грузії також відноситься:

- 1) захист прав та свобод людини;
- 2) захист майна фізичних та юридичних осіб від протиправних посягань;
- 3) прийняття превентивних заходів із метою попередження злочинів та інших правопорушень;
- 4) виявлення злочинів та інших правопорушень та відповідне правове реагування на них;

5) дотримання та контроль за правовим режимом державного кордону Грузії та морського простору Грузії;

6) аналіз злочинів та інших правопорушень, очікуваних загроз, ризиків та викликів, а також розробка стратегії боротьби зі злочинністю;

7) здійснення дозвільної, ліцензійної та реєстраційної діяльності;

8) забезпечення безпеки дорожнього руху;

9) дотримання безпеки учасників кримінального процесу;

10) боротьба з нелегальною міграцією, превенція, попередження нелегальної міграції та забезпечення виконання інших вимог, передбачених законодавством Грузії;

11) здійснення пошуково-рятувальних робіт;

12) під час воєнного або надзвичайного стану здійснення повноважень, наданих законодавством Грузії;

13) реагування на надзвичайні ситуації.

Отже, поліція виконує такі важливі функції в питанні протидії та профілактики кримінальних правопорушень, як застосування превентивних заходів, попередження нелегальної міграції, аналіз кримінальних правопорушень тощо.

На нашу думку, саме остання з них (аналіз кримінальних правопорушень) свідчить про професійний підхід в питанні профілактики та попередження злочинності. Так, поліція не просто реагує на кримінальні правопорушення, встановлює їх причини та умови, але і аналізує їх та, на підставі такого аналізу, розробляє стратегію боротьби зі злочинністю.

Зауважимо, що в Законі України «Про Національну поліцію» діяльність у вигляді аналізу злочинів та інших правопорушень, очікуваних загроз, ризиків та викликів, а також розробка стратегії боротьби зі злочинністю не віднесена до основних повноважень поліції, які перелічені у ч. 1 ст. 23. Натомість схожі функції згадуються у ст. 25 «Повноваження поліції у сфері інформаційно-аналітичного забезпечення».

Таким чином, з одного боку, законодавець не включив аналіз кримінальних правопорушень до основних повноважень поліції, що, без сумніву, є суттєвим недоліком, проте, з іншого, виокремив подібну функцію в окрему норму, що свідчить про важливість такого напрямку роботи.

Зауважимо, що, керуючись досвідом Грузії, можливо, доречно доповнити ч. 1 ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію» п. 32, в якому передбачити повноваження поліції у вигляді участі в розробці та реалізації стратегії боротьби зі злочинністю.

Подібний крок визначить даний напрямок діяльності в якості одного з основних в роботі цього правоохоронного органу, підкреслить важливість участі поліції у протидії та попередженні злочинності та підвищить значення самої стратегії.

Отже, наведені положення грузинського Закону «Про поліцію» яскраво демонструють, що поліція Грузії є основним суб'єктом протидії злочинності у цій країні, який виконує цілий ряд кримінологічних функцій. Дана теза знаходить своє підтвердження і у ст. 17 «Повноваження поліції». Відповідно до даної норми поліція має такі права у сфері запобігання кримінальним правопорушенням:

1) застосування поліцейських заходів, спрямованих на запобігання правопорушень;

2) спільна участь з іншими державними органами та громадськими організаціями у прийнятті превентивних заходів участині попередження бродяжництва, безпритульності дітей, профілактики злочинності серед неповнолітніх та врахування у своїй діяльності особливих якостей, притаманних неповнолітнім [6].

На підставі викладеного можна зробити висновок про те, що Законом «Про поліцію» визначено ряд кримінологічних функцій, які виконує поліція Грузії. Така діяльність дозволяє ефективно протидіяти злочинності, що підтверджується як статистичними даними динаміки злочинності у цій країні, так і рівнем довіри до цього правоохоронного органу з боку громадян.

Важливу роль у кримінологічній діяльності поліції Грузії відіграють бази даних, в які заноситься різноманітна інформація, необхідна для профілактики злочинності. Так, І.В. Фільштейн наголошує у своїх працях, що у теперішній час працівники поліції Грузії, які здійснюють розслідування злочинів, мають можливість користуватися, наприклад, такими обліками та базами даних: облік вчинених правопорушень; осіб, які вчинили правопорушення; осіб, які знаходяться в розшуку або безвісти зниклих; облік осіб, які затримані або заарештовані за вчинення злочинів; облік осіб, які перетинали державний кордон, у тому числі їхні фотографії; громадянства; біженців; дактилоскопічний облік; податковий облік; облік юридичних осіб, суб'єктів підприємницької діяльності; дані щодо доходів фізичних осіб; відкритих банківських рахунків; реєстр об'явлених майна; пробації раніше засуджених та депортованих осіб; осіб, які брали участь у військових конфліктах; єдиний державний громадянський реєстр – паспортний облік; облік автотранспорту, зброї, предметів антикваріату; реєстр колишніх працівників поліції; кандидатів на службу в поліцію, які зверталися будь-коли з питанням щодо прийняття на службу в поліцію; облік осіб, які входять у категорію «злочинців в законі»; осіб, які страждають психіатричними захворюваннями, туберкульозом; осіб, які зловживають алкогольними напоями або вживають наркотичні засоби; осіб, які здійснюють насильство в сім'ї; неповнолітніх, які схильні до вчинення правопорушень; операторів та користувачів мобільним зв'язком, Інтернетом; осіб, навчаються в учбових закладах тощо [5, с. 158].

Підсумовуючи викладене, зауважимо, що досвід кримінологічної діяльності поліції Грузії демонструє, що для ефективної боротьби зі злочинністю важливо не тільки своєчасно розкривати кримінальні правопорушення, які вже вчинені, але і бути завжди на крок попереду – вживати такі заходи, які якщо не повністю унеможливають, то принаймні суттєво знижують можливість вчинення нових злочинів або кримінальних проступків.

На підставі досвіду Грузії нами запропоновано доповнити ч. 1 ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію» п. 32, в якому передбачити повноваження поліції у вигляді участі в розробці та реалізації стратегії боротьби зі злочинністю. Такий крок визначить даний напрямок діяльності в якості одного з основних в роботі цього правоохоронного органу, підкреслить важливість участі поліції у протидії та попередженні злочинності та підвищить значення самої стратегії.

Перспективним напрямком подальших наукових пошуків вважаємо дослідження досвіду кримінологічної діяльності поліції таких сусідніх держав, як Румунія та Республіка Молдова.

Література:

1. Буракова Л. Чому Грузії вдалося. / Пер. з рос. Київ : ДУХ І ЛІТЕРА, 2012. 264 с.
2. Как реформировали МВД в Грузии и Эстонии. *Коммерсантъ Власть*: сайт. URL : <https://www.kommersant.ru/doc/1916117>.
3. Чумак В.В. Інноваційні підходи до роз'яснювально-превентивної діяльності поліції Грузії та країн Балтії: досвід для України. *Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка*. 2019. Вип. 1(85). С. 193–200.
4. Грузинская полиция – новый монстр или формула успеха? *BBC.com*: сайт. URL : https://www.bbc.com/russian/international/2010/06/100629_georgia_police.law.
5. Фільштейн І.В. Правова регламентація та організаційні засади створення та діяльності поліції Грузії: узагальнення досвіду : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2016. 220 с.
6. Про полицию : Закон Грузии от 04 октября 2013 года № 1444-Іс // ЮЛПП «Законодательный вестник Грузии»: сайт. URL : <https://matsne.gov.ge/ru/document/download/2047533/1/ru/pdf>.

Fomenko A. Experience of criminological activity of Police Georgia

Summary. The relevance of the article is that with the formation of the National Police in Ukraine, the level of trust in this law enforcement agency has increased significantly. At the same time, in order to maintain this trend, it is important to demonstrate effective work, which is manifested in reducing crime. To achieve such dynamics, it is important to analyze the experience of criminological activities of the police of other countries in order to adopt the most progressive ideas. The purpose of the article is to study the experience

of criminological activities of the Georgian police. It has been established that criminological activity occupies one of the central places in the work of the Georgian police. Based on the analysis of the provisions of the Law of Georgia "On Police", it was concluded that the activities of this law enforcement agency are focused on the prevention of crimes and administrative offenses. It is the effective implementation of this area of activity that has led to the fact that today the Georgian police has the highest level of public confidence among the states of the former USSR – about 80%. In addition, such measures have led to a significant reduction in crime. It was found that the district inspectors perform all the work related to maintaining public order in the service area. They consider applications and complaints received from citizens about the violation of public order, resolve conflict situations, family conflicts. At the same time, they perform the functions inherent in detectives, in the case of committing non-serious crimes in their territory, both in the obvious and non-obvious, using the rights to conduct procedural actions and operational and investigative measures. In the evening and at night, district inspectors are obliged to bypass the territory assigned to them, prevent offenses, and take preventive measures. The experience of criminological activity of the Georgian police shows that for effective fight against crime it is important not only to timely detect criminal offenses that have already been committed, but also to be always one step ahead – to take measures that, if not completely impossible, at least significantly reduce the possibility of new crimes or misdemeanors.

Key words: criminology, police, crime prevention, policing, criminology, prevention.